

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА ПІД ВПЛИВОМ ВИМОГ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

В'ячеслав ШАМРАЙ

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного права*

*Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Сучасний етап розбудови правової держави в Україні нерозривно пов'язаний із двома визначальними чинниками: необхідністю адаптації національного законодавства до *acquis communautaire* Європейського Союзу та функціонуванням правової системи в екстремальних умовах правового режиму воєнного стану. У цьому контексті інститут адвокатури постає як ключовий індикатор демократичності суспільства, адже саме на нього покладається конституційний обов'язок забезпечення права на захист.

Фундаментальною основою діяльності адвокатури є Конституція України. Відповідно до статті 59 Основного Закону, кожен має право на професійну правничу допомогу. Визначальним у контексті воєнного стану є положення статті 64 Конституції України, яке імперативно встановлює, що право, передбачене статтею 59, не може бути обмежене навіть в умовах війни чи надзвичайного стану¹. Це положення формує непорушний базис правового статусу адвоката: держава зобов'язана гарантувати безперешкодне здійснення адвокатської діяльності незалежно від безпекової ситуації.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» деталізує ці гарантії. В умовах збройного конфлікту норми ст. 23 Закону (заборона втручання в правову позицію, заборона ототожнення адвоката з клієнтом, непорушність адвокатської таємниці) набувають екзистенційної ваги². Проте на практиці застосування особливого режиму досудового розслідування (ст. 615 КПК України) нерідко призводить до розширеного тлумачення повноважень правоохоронних

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (1996). *Відомості Верховної Ради України*, № 30, ст. 141.

² Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI. (2012). *Відомості Верховної Ради України*, № 27, ст. 282.

органів, що створює ризики штучного звуження процесуальних прав адвоката на збирання доказів та доступ до підзахисного³.

З іншого боку, стратегічний курс на членство в ЄС вимагає системної імплементації європейських стандартів. Особливої гостроти питання інституційної спроможності адвокатури набуло у світлі останніх оцінок європейських партнерів. У Звіті Європейської Комісії щодо розширення ЄС за 2025 рік (Enlargement Report 2025) втретє поспіль констатовано брак прогресу у реформуванні української адвокатури. Документ чітко визначає як пріоритетну мету забезпечення прозорого, надійного та підзвітного формування органів Національної асоціації адвокатів України (НААУ). Згідно зі Звітом та альтернативними оцінками громадського сектору, адвокатура наразі залишається єдиним елементом «трикутника правосуддя», до представників якого не висувуються законодавчо закріплені вимоги щодо перевірки на доброчесність.⁴

Реагуючи на ці виклики, Уряд України у травні 2025 року затвердив Дорожню карту з утвердження верховенства права, яка зобов'язує розробити оновлене законодавство про адвокатуру. Зміни спрямовані на гармонізацію з європейським правом (зокрема, Директивами 77/249/ЄЕС та 98/5/ЄС) та перезавантаження адвокатського самоврядування через запровадження відкритих конкурсних процедур і обов'язкових регулярних виборів.⁵

Водночас, європейська інтеграція посилює не лише вимоги до адвокатури, а й механізми її захисту. Навесні 2026 року Україна підписала Конвенцію Ради Європи про захист професії адвоката (ухвалену в березні 2025 року). Цей міжнародний акт запроваджує уніфіковані механізми захисту правників від переслідувань і фізичних загроз, що є критично важливим для адвокатів, які працюють із справами щодо воєнних злочинів в умовах повномасштабної війни.⁶

Адаптація до вимог ЄС також зумовлює необхідність вирішення нових етичних колізій. Імплементація AML-директив ЄС (щодо запобігання відмиванню коштів) покладає на адвокатів обов'язки суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Забезпечення балансу між вимогою фінансової прозорості та адвокатською таємницею має

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

⁴ Європейська Комісія. (2025). *Ukraine 2025 Report* (Commission Staff Working Document). Brussels: European Commission. Вилучено з офіційного вебпорталу Європейської Комісії. URL: https://commission.europa.eu/index_en

⁵ Кабінет Міністрів України. (2025). *Розпорядження «Про схвалення Дорожньої карти з утвердження верховенства права»* від 14.05.2025. Офіційний вісник України.

⁶ Рада Європи. (2025). *Convention for the Protection of the Profession of Lawyer*. Council of Europe Treaty Series. Strasbourg. URL: <https://www.coe.int/t/treaties/convention-on-the-protection-of-the-profession-of-lawyer/>

відбуватися з неухильним урахуванням практики ЄСПЛ (зокрема, рішення *«Мішо проти Франції»*).⁷

Варто зазначити, що трансформація статусу адвоката відбувається і в інструментальній площині. Як доводиться у сучасних дисертаційних дослідженнях механізмів судового захисту, ефективність правосуддя безпосередньо залежить від здатності адвокатури адаптуватися до кризових умов. Відповіддю на ці виклики стала цифровізація (*e-Advocacy*) та використання методів розвідки на основі відкритих джерел (OSINT). Легалізація даних OSINT суттєво розширює доказову базу адвоката у справах про порушення законів та звичаїв війни, а також під час розшуку прихованих активів у юрисдикціях ЄС.

Підсумовуючи, правовий статус адвоката в Україні сьогодні формується під дією двох зустрічних векторів. Воєнний стан об'єктивно ускладнює реалізацію процесуальних прав, вимагаючи від адвокатів посиленої стійкості. Натомість європейська інтеграція, підкріплена жорсткими вимогами Звітів Єврокомісії та нормами Конвенції Ради Європи, виступає запобіжником від державного свавілля, імперативно вимагаючи очищення професії, підвищення стандартів доброчесності та посилення реальної незалежності адвокатури.

⁷ Справа ЄСПЛ Мішо проти Франції. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115377>